

ТЕМА: ФІНАНСОВО - ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1. Дохід і прибуток підприємства, схеми їх формування та розподілу.
2. Прибутковість діяльності підприємств, показники, що її характеризують.
3. Суть та оцінка загального фінансово-економічного стану підприємства.

1. ДОХІД І ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА, СХЕМИ ЇХ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ

Розвиток підприємств у прямому розумінні залежить від обсягу реалізації продукції та одержаних при цьому фінансових результатів. Сам процес реалізації продукції підприємства є визначальним у його діяльності. Він завершує оборот коштів, дозволяє відшкодувати понесені підприємством витрати, сплатити податки та інші платежі, відсотки за кредитами, виплатити заробітну плату своїм працівникам, дивіденди власникам та ін.

Доходи від реалізації продукції виступають основним джерелом прибутку підприємства, який є запорукою стабільності його функціонування на ринку.

Сутність доходу підприємства визначена *Національними стандартами бухгалтерського обліку в Україні*.

Дохід (виручка) від реалізації продукції визначений як загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг без вирахування наданих знижок, повернення проданих товарів і податків з продажу (ПДВ, акцизного податку та ін.)

Основними чинниками, які впливають на величину виручки від реалізації продукції, є:

- обсяг виробництва продукції;
- оптимізація каналів розподілу продукції, стимулювання збуту;
- ефективна сучасна реклама, яка б відповідала вимогам споживачів та підтримувала репутацію продукції і підприємства;
- розширення асортименту та підвищення якості продукції;
- ритмічність роботи підприємства тощо.

Загальний дохід підприємства ще не характеризує ефективності його виробничо-господарської діяльності. Одним із показників оцінки такої ефективності є прибуток.

Прибуток - це частина доходу, яка залишається підприємству після відшкодування усіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності.

В умовах ринку прибуток є основним джерелом усіх фінансових ресурсів підприємства.

Формування та розподіл доходу і прибутку підприємства, тобто фінансових результатів його діяльності згідно чинних нормативних документів можуть бути представлені схемою.

Дохід (виручка) від реалізації продукції

—
Податок на додану вартість (ПДВ)

—
Акцизний збір

—
Інші вирахування з доходу

=
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції

—
Собівартість реалізованої продукції

=
Валовий (балансовий) прибуток

+
Інші операційні доходи

—
Операційні витрати

=
Операційний прибуток

+
Фінансові доходи

—
Фінансові витрати

=
Прибуток від звичайної діяльності

—
Податок на прибуток

+
Надзвичайні доходи

—
Надзвичайні витрати

=
Чистий прибуток

↙
**Фонд нагромадження
(реінвестований прибуток)**

↘
Фонд споживання

Податок на додану вартість відображає суму податку, включену до складу доходу (виручки) від реалізації продукції.

Акцизний збір - платники акцизного збору відображають суму, яка врахована у складі виручки від реалізації продукції.

Інші вирахування з доходу відображають надані знижки, повернення товарів та інші суми, які підлягають вирахуванню з доходу.

Валовий (балансовий) прибуток - розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції і собівартістю реалізованої продукції.

Балансовий прибуток, скоригований на різницю інших операційних доходів та операційних витрат, - це **операційний прибуток підприємства**.

Інші операційні доходи відображають суми доходів від операційної діяльності підприємства, крім доходу (виручки) від реалізації продукції: від оренди майна, від операційних курсових різниць, від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), відшкодування раніше списаних оборотних активів тощо.

Операційні витрати включають адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати (собівартість реалізованих виробничих запасів, сумнівні (безнадійні) борги та втрати від знецінення запасів, втрати від операційних курсових різниць, економічні санкції, відрахування на забезпечення таких операційних витрат, а також усі інші витрати, які виникають в процесі операційної діяльності підприємства (крім витрат, які включаються у собівартість реалізованої продукції).

Операційний прибуток, скоригований на величину фінансових та інших доходів і фінансових та інших витрат, є **прибутком від звичайної діяльності**.

Фінансові та інші доходи включають: доходи від інвестицій в інші підприємства, дивіденди, відсотки та інші доходи від фінансових інвестицій, доходи від не операційних курсових різниць та ін.

Фінансові та інші витрати включають: сплату відсотків на позиковий капітал, втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів, інші втрати і витрати, не пов'язані з операційною діяльністю.

Саме цей скоригований прибуток є **прибутком до оподаткування** (оподатковуваним прибутком), тобто з нього сплачується податок на прибуток.

В особливих випадках прибуток від звичайної діяльності після оподаткування коригується на суму надзвичайного доходу та надзвичайних витрат, які можуть мати місце внаслідок надзвичайної події (стихійного лиха, пожежі, техногенної аварії та ін.). Після цих «операцій» у підприємства в розпорядженні залишається **чистий прибуток**. З чистого прибутку підприємства сплачуються борги та проценти за кредити, а решта розподіляється у **двох напрямках**:

- фонд нагромадження (реінвестований прибуток) - створення резервного фонду, фонду розвитку виробництва тощо;

- фонд споживання - виплати власникам, акціонерам, матеріальні заохочення персоналу за результатами роботи, вирішення соціальних питань та ін.

Отже, у підсумку, **прибуток будь-якого підприємства формується за рахунок таких джерел:**

1) *прибуток від реалізації продукції* (виконання робіт, надання послуг); це прибуток від операційної діяльності;

2) *прибуток від продажу майна* включає прибуток від продажу матеріальних (основних фондів) і нематеріальних активів, цінних паперів інших підприємств тощо; визначається як різниця між ціною продажу та балансовою (залишковою) вартістю об'єкта продажу;

3) *прибуток від позареалізаційних операцій* - це прибуток від спільної діяльності підприємств, проценти по реалізації акцій, облігацій та інших цінних паперів, штрафи, які сплачуються іншими підприємствами за порушення договірних зобов'язань, доходи від володіння борговими зобов'язаннями, роялті.

Основні функції прибутку

- **оціночна** - характеризує ефект, одержуваний підприємством від господарської діяльності, є мірилом її успіху;

- **відтворювальна** - джерело розширеного відтворення основних і оборотних фондів підприємства, основа інноваційних рішень;

- **стимулююча** - джерело формування фондів стимулювання, з яких виплачується винагорода власникам, працівникам;

- **розподільча (фіскальна)** - інструмент розподілу коштів між підприємствами та бюджетами різних рівнів.

2. ПРИБУТКОВІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ, ПОКАЗНИКИ, ЩО ЇЇ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ

Прибутковість є показником, який комплексно характеризує ефективність діяльності підприємства, дозволяє оцінити ефективність управління ним, оскільки забезпечення достатнього рівня прибутковості залежить від оперативності та правильності прийнятих управлінських рішень.

Прибутковість діяльності підприємства безпосередньо пов'язана з отриманням підприємством прибутку, але її не можна ототожнювати з його абсолютною сумою.

Прибутковість - це відносний показник, який ще називається рентабельністю. У порівнянні з абсолютними показниками прибутку, показники прибутковості мають такі *переваги*: їм властиві більш широкі можливості порівняння та менша залежність від інфляційних процесів.

Рентабельність - це відносний показник ефективності роботи підприємства, який у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів).

Рентабельність вимірюється у *відсотках* або *коефіцієнтах* і як показник має кілька різновидів (модифікованих форм), які залежать від використовуваних у розрахунках прибутку і ресурсів (витрат). Тому розрізняють кілька *показників прибутковості (рентабельності)* для оцінки ефективності діяльності підприємства та його фінансово-економічного стану.

1) РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ (КАПІТАЛУ) (P_i) – це відношення чистого прибутку підприємства ($Пч$) до загальної суми інвестицій (I):

$$P_i = Пч / I \times 100, \%$$

Чим вищим є прибуток на інвестований капітал, тим краще працює підприємство. Рівень прибутковості інвестицій має бути не меншим, ніж доходність альтернативних капіталовкладень з відповідним ступенем ризику (придбання цінних паперів тощо).

Різновидами цього показника є:

- *рентабельність власного капіталу ($P_{вл\text{ кап}}$)* – відношення чистого прибутку підприємства ($Пр\text{ чист}$) до величини його власного капіталу ($К_{вл}$):

$$P_{вл\text{ кап}} = Пч / К_{вл} \times 100, \%;$$

- *рентабельність активів ($P_{акт}$)* - відношення прибутку підприємства до загальної суми його активів ($Азаг$):

$$P_{акт} = Пч / Азаг \times 100, \%$$

Якщо останній показник є меншим за процентну ставку за довгостроковими кредитами, то фінансовий стан підприємства є незадовільним.

2) РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ($P_{прод}$) – характеризує ефективність витрат на її виробництво та збут і є відношенням прибутку від реалізації продукції ($Пр_{еал}$) до повної собівартості реалізованої продукції ($С_{реал}$):

$$P_{прод} = Пр_{еал} / С_{реал} \times 100, \%;$$

3) РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ОКРЕМИХ ВИДІВ ПРОДУКЦІЇ (P_i):

$$P_i = (Ц_i - C_i) / C_i \times 100, \%;$$

де $Ц_i$, C_i - ціна і повна собівартість одиниці продукції i -го виду, грн.;

4) РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ($P_{вир}$) - відношення чистого прибутку підприємства до суми середньорічної вартості основних виробничих

фондів підприємства і середньорічних залишків нормованих оборотних засобів:

$$P_{\text{вир}} = П ч / (S_{\text{сер}} + S_{\text{ноз}}) \times 100, \%$$

5) РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПРОДАЖУ ПРОДУКЦІЇ (ОБОРОТУ) ($P_{\text{реал}}$)

– відношення прибутку від реалізації продукції до обсягу реалізованої продукції ($РП$):

$$P_{\text{реал}} = П_{\text{реал}} / РП \times 100, \%$$

Крім зазначених, в господарській практиці можуть використовуватись й інші показники рентабельності, *наприклад*, рентабельність необоротних активів, акціонерного капіталу, матеріальних (трудових) затрат та ін.

Границі рентабельності не встановлюються, але зрозуміло, що чим вищою є рентабельність, тим більшими є можливості підприємства щодо формування фінансових ресурсів та їх використання в господарській діяльності, щодо залучення інвестиційних ресурсів через збільшення привабливості підприємства для інвесторів та ін.

Основні чинники підвищення рентабельності на підприємстві поділяються на внутрішні та зовнішні.

Внутрішніми чинниками можуть бути:

- проведення реконструкції і модернізації підприємства, вдосконалення його матеріально-технічної бази;
- фінансове планування діяльності підприємства, пошук внутрішніх резервів зростання прибутку;
- удосконалення системи мотивації працівників підприємства, підвищення кваліфікації персоналу;
- оптимізація запасів товарно-матеріальних цінностей, залишків нормованих оборотних коштів та ін.

До **зовнішніх чинників** належать:

- удосконалення системи просування продукції на ринку, організація ефективної реклами;
- удосконалення системи оподаткування діяльності підприємств, законодавчо-правової бази ведення бізнесу, державного регулювання тарифів і цін тощо.

3. СУТЬ ТА ОЦІНКА ЗАГАЛЬНОГО ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансово-економічний стан підприємства є однією з важливіших характеристик його діяльності. Саме від нього залежать можливості підприємства вирішувати поточні виробничі та комерційні завдання, перспективи його подальшого розвитку, сприйняття підприємства потенційними інвесторами, банками та ін.

Фінансово-економічний стан підприємства є комплексним поняттям, яке відображає взаємодію усіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських чинників і характеризується системою показників.

Фінансово-економічний стан підприємства залежить від результатів усіх видів його діяльності - виробничої, комерційної та фінансово-господарської.

Аналізувати його необхідно систематично і всебічно.

Метою аналізу фінансово-економічного стану підприємства є пошук резервів та шляхів підвищення його фінансової стабільності, забезпечення спроможності виконувати свої зобов'язання перед бюджетом, банками та іншими ринковими суб'єктами.

Інформаційною базою для оцінки фінансово-економічного стану підприємства є баланс підприємства на певну дату (найчастіше кінець року), звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал, звіт про рух грошових коштів, дані бухгалтерського обліку, оперативна і статистична звітність.

Фінансовий стан підприємства можна оцінити за допомогою груп показників.

Показники оцінки фінансово-економічного стану підприємства:

- показники оцінки майнового стану;
- показники прибутковості;
- показники ліквідності;
- показники платоспроможності;
- показники ефективності використання активів та ін.

Показниками оцінки майнового стану є: питома вага активної частини основних фондів, коефіцієнти зношення основних фондів, оновлення основних фондів, вибуття основних фондів. Усі ці показники охарактеризовані в попередніх темах.

Показники прибутковості - деякі з них викладені вище; ця група показників є однією з важливіших, оскільки визначає можливості підприємства «забезпечити» позитивні показники інших груп оцінки фінансово-економічного стану підприємства. Крім зазначених, до цієї групи

належать показники: прибутковість операційної діяльності, інвестицій у звичайні акції, валовий показник прибутковості, термін окупності капіталу.

Показники ліквідності характеризують здатність підприємства виконувати свої поточні (короткострокові) зобов'язання за рахунок поточних активів:

1) **КОЕФІЦІЄНТ ЗАГАЛЬНОЇ ЛІКВІДНОСТІ** ($K_{л. заг}$) (коефіцієнт покриття) – це відношення поточних активів ($A_{пот}$) до поточних зобов'язань ($Z_{пот}$):

$$K_{л. заг} = A_{пот} / Z_{пот}$$

Цей результат співвідноситься з одиницею і показує, скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. При $K_{л. заг} < 1$ підприємство має неліквідний баланс і є неплатоспроможним. При $1 < K_{л. заг} \leq 2$ вважається, що платоспроможність підприємства є достатньою. При $K_{л. заг} > 2$ фінансове становище підприємства є стійким.

Співвідношення $A_{пот}$ і $Z_{пот}$ як 2:1 вважається нормальним, але для деяких видів бізнесу воно може коливатись від 1,2 до 2,5;

2) **КОЕФІЦІЄНТ ШВИДКОЇ ЛІКВІДНОСТІ** ($K_{л. шв}$) - це відношення активів високої ліквідності ($A_{лікв}$) до поточних зобов'язань:

$$K_{л. шв} = A_{лікв} / Z_{пот}$$

Нижнє значення $K_{л. шв}$ не повинно бути меншим 1, щоб підтвердити швидку ліквідність активів підприємства.

3) **КОЕФІЦІЄНТ АБСОЛЮТНОЇ ЛІКВІДНОСТІ** ($K_{л. абс}$) характеризується відношенням грошових засобів та їх еквівалентів (цінних паперів) (Γ) до поточних зобов'язань:

$$K_{л. абс} = \Gamma / Z_{пот}$$

Значення цього коефіцієнта є достатнім, якщо він перевищує 0,2 - 0,25.

Показники платоспроможності. Платоспроможність підприємства – це здатність виконувати свої коротко- та довгострокові зобов'язання за рахунок власних активів. Такі показники відображають рівень фінансового ризику, тобто ймовірність банкрутства підприємства.

1) **КОЕФІЦІЄНТ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ** ($K_{пс}$) обчислюється:

$$K_{пс} = K_{вл} / Z_{заг},$$

де $K_{вл}$ - власний капітал (статутний фонд), грн.;

$Z_{заг}$ - загальні зобов'язання підприємства (зобов'язання власникам, акціонерам та зовнішні зобов'язання), грн.

2) **КОЕФІЦІЄНТ ЗАБОРГОВАНOSTІ** ($K_{забг}$) визначається:

$$K_{забг} = 1 - K_{вл} / Z_{зовн},$$

де $Z_{зовн}$ - зовнішні зобов'язання підприємства, грн.

Нормальним вважається значення показника 0,5.

Показники ефективності використання активів характеризують оборотність фіксованих активів: фондівіддача, оборотність всіх активів, оборотність матеріальних ресурсів:

1) **коефіцієнт оборотності основних засобів** ($O_{оз}$) обчислюється як співвідношення між обсягом реалізації та фіксованими і нематеріальними активами ($A_{фікс}$):

$$O_{оз} = PP / A_{фікс}.$$

Цей показник показує, скільки грошових одиниць продукції реалізовано на одну грошову одиницю основних засобів (фондовіддачу).

2) **КОЕФІЦІЄНТ ОБОРОТНОСТІ АКТИВІВ** (O_a) обчислюється:

$$O_a = PP / A_{заг}.$$

Цей показник показує, скільки грошових одиниць чистого доходу припадає на одну грошову одиницю, вкладену в активи підприємства. Чим вищим є значення цього показника, тим краще використовуються основні та оборотні фонди підприємства.

Наведений перелік показників оцінки фінансово-економічного стану підприємства не є повним, але ці використовуються найчастіше у господарській практиці виробничих підприємств, інші - залежно від сфери бізнесу та мети оцінки.